

KINH TẾ HỌC THÔNG TIN KHOA HỌC VÀ CÔNG NGHỆ

PGS. TS. Vũ Văn Nhật
Khoa TT-TV, ĐHKHXH& NV Hà Nội

Giới thiệu về việc giảng dạy kinh tế cho chuyên ngành thông tin-thư viện. Đề xuất nội dung môn học Kinh tế học thông tin KH&CN.

Trong mấy năm gần đây, nhất là từ khi Việt Nam hội nhập vào nền kinh tế toàn cầu, các trường đại học ở nước ta, những nơi có đào tạo nguồn nhân lực thông tin KH&CN, trong đó có thông tin-thư viện, đã nhiều lần cải tiến chương trình đào tạo của mình nhằm đáp ứng nhu cầu phát triển nền kinh tế-xã hội, KH&CN và văn hóa của Đất nước. Trong chương trình đào tạo cử nhân và đào tạo thạc sĩ thông tin-thư viện đã có các môn học liên quan đến kiến thức kinh tế học hoặc vận dụng những vấn đề lý luận và thực tiễn của lĩnh vực kinh tế học vào nghiên cứu và giảng dạy các môn nghiệp vụ chuyên ngành thông tin-thư viện. Thí dụ như: Trường Đại học KHXH&NV, ĐHQG Hà Nội có các môn: Thông tin kinh tế thương mại, Marketing thông tin-thư viện, kinh tế thông tin-thư viện (cao học); Trường Đại học Văn hóa Hà Nội - Thông tin kinh tế thương mại (cao học thư viện); Trường Đại học Dân lập Đông Đô - Kinh tế thông tin KH&CN, Marketing thông tin KH&CN. Qua việc nghiên cứu kỹ nội dung các môn học này của các trường, chúng tôi nhận thấy rằng: mới chỉ một số vấn đề lý luận và thực tiễn của lĩnh vực kinh tế cụ thể được đề cập và vận dụng vào một số khâu của công tác thông tin-thư viện như tài chính, vốn, kinh phí, thị trường sản phẩm dịch vụ thông tin-thư viện, đánh giá hiệu quả kinh tế của

hoạt động thông tin-thư viện, ... Các môn học trên chưa đề cập một cách đầy đủ, khái quát và hệ thống về lý luận khoa học, các quy luật kinh tế cơ bản cũng như đặc thù vận dụng, tác động trong toàn bộ hoạt động thông tin KH&CN nói chung và thông tin-thư viện nói riêng ở cả 3 khu vực: sản xuất (sáng tạo), lưu thông (phổ biến) và tiêu dùng (sử dụng).

Hoạt động thông tin KH&CN hiện đang chuyển sang cơ chế tự chủ, tự chịu trách nhiệm theo Nghị định 115/2005/NĐ-CP. Chính vì vậy các nhà khoa học, thư viện học nước ta cần phải bắt tay ngay vào việc nghiên cứu và đưa vào giảng dạy các vấn đề lý luận và thực tiễn của kinh tế học trong hoạt động thông tin KH&CN một cách đầy đủ, toàn diện, sâu sắc, khái quát và hệ thống. Theo chúng tôi, môn học **Kinh tế học thông tin khoa học và công nghệ** nên bao gồm các nội dung như sau.

1. Đối tượng, mục tiêu, nội dung của kinh tế học thông tin KH&CN và một số quy luật kinh tế vận dụng trong lĩnh vực thông tin KH&CN

1.1. Khái niệm chung về kinh tế học thông tin KH&CN: Định nghĩa, đối tượng nghiên cứu, mục tiêu, nội dung chính và phương pháp nghiên cứu của kinh tế học thông tin KH&CN.

1.2. Một số khái niệm cơ bản liên quan đến kinh tế học thông tin KH&CN: Khái niệm về thông tin; Quan niệm của kinh tế học về hoạt động thông tin và dịch vụ thông tin; Khái niệm về giá trị thông tin; Nhu cầu tin; Lợi ích của thông tin KH&CN; Quy luật kinh tế thông tin KH&CN.

1.3. Một số quy luật kinh tế trong nền kinh tế thị trường và những quy luật kinh tế cơ bản chi phối các hoạt động thông tin KH&CN

2. Sản phẩm hàng hóa thông tin KH&CN và thị trường sản phẩm hàng hóa thông tin KH&CN

2.1. Đặc điểm của sản phẩm thông tin KH&CN: Sản phẩm thông tin KH&CN là loại sản phẩm vật chất và tinh thần đặc biệt, tính chất ban đầu của nó là công hữu, phi hàng hóa. Giá trị của nó thường được tính theo lao động cá biệt chứ không phải lao động bình quân (thời gian lao động cá biệt, tất yếu - cần thiết). Nó không bị giới hạn về thời gian và không gian, có thể truyền bá rộng khắp với số lượng không hạn chế.

2.2. Hàng hóa thông tin KH&CN: Đây là loại hàng hóa đặc biệt được đem ra trao đổi, mua bán trên thị trường thông tin KH&CN. Hàng hóa thông tin KH&CN có giá trị sử dụng kép nhờ khả năng đáp ứng nhu cầu của cộng đồng xã hội và ảnh hưởng sâu rộng đến cộng đồng xã hội. Loại hàng hóa này có cả tính công hữu và tư hữu. Việc tiêu dùng loại hàng hóa đặc biệt này đòi hỏi thời gian vật chất và trình độ hiểu biết tương xứng nhất định của người dùng tin KH&CN.

2.3. Thị trường thông tin KH&CN: Nơi diễn ra việc trao đổi, mua bán, lưu thông các loại hàng hóa thông tin KH&CN. Thị

trường đặc biệt này cũng phải tuân thủ và chịu sự chi phối của những quy luật kinh tế thị trường. Đặc điểm của thị trường thông tin KH&CN; Thực hiện quyền sở hữu và quyền sử dụng của hàng hóa thông tin KH&CN; Nhà nước vừa làm chức năng công quản, vừa là đại diện cho xã hội thực hiện chức năng người tiêu dùng xã hội; Giá trị của hàng hóa thông tin KH&CN được hình thành vừa theo quy luật giá trị, vừa theo quy luật đặc thù của thông tin KH&CN và được quy định bởi thời gian lao động cá biệt để sản xuất ra nó; Phong phú, đa dạng, phức tạp và luôn luôn biến động.

2.4. Thương mại hóa các sản phẩm thông tin KH&CN: Quá trình này đã diễn ra trong các hình thái kinh tế-xã hội khác nhau: Sự phân công lao động xã hội trong lĩnh vực KH&CN đã thúc đẩy sự thương mại hóa các sản phẩm thông tin KH&CN. Tuy nhiên, quá trình này cũng có nhiều đặc điểm khác với các loại sản phẩm thông thường khác.

2.5. Tiêu dùng các sản phẩm thông tin KH&CN: Đây là khâu quan trọng của quá trình tái sản xuất xã hội trong lĩnh vực thông tin KH&CN (sản xuất, phân phối, lưu thông và tiêu dùng). Tiêu dùng các loại sản phẩm này có các đặc trưng sau đây: vừa là điểm kết thúc, vừa là điểm khởi đầu của quá trình sáng tạo tri thức KH&CN; quá trình sáng tạo và tiêu dùng loại sản phẩm này, trong nhiều trường hợp, xảy ra trong cùng một thời điểm; đòi hỏi trình độ kiến thức KH&CN tương xứng nhất định; vừa mang tính cá nhân, vừa mang tính cộng đồng xã hội; nhu cầu ngày càng tăng nhanh. Chủ thể tiêu dùng sản phẩm thông tin KH&CN là toàn dân, trong đó có các nhà quản lý, nhà nghiên cứu khoa học,

người sản xuất kinh doanh dịch vụ.

Trong tiêu dùng sản phẩm thông tin KH&CN tồn tại hai quy luật: Quy luật về mối quan hệ sản xuất-tiêu dùng của sản phẩm thông tin KH&CN và quy luật gia tăng nhu cầu tiêu dùng loại sản phẩm thông tin đặc biệt này.

Quốc tế hóa nhu cầu tiêu dùng các sản phẩm thông tin KH&CN đang là xu hướng phát triển nhanh hiện nay. Ngoài ra, tiêu dùng các sản phẩm thông tin KH&CN hiện cũng là vấn đề phức tạp, bao gồm tất cả các mặt chính trị, kinh tế, KH&CN và văn hóa.

3. Quản lý thị trường thông tin KH&CN

3.1. Các tổ chức hành chính-xã hội trong lĩnh vực thông tin KH&CN: Quản lý thị trường thông tin KH&CN theo đúng định hướng của Đảng và Nhà nước là việc làm cần thiết. Tham gia vào công việc quản lý này có các tổ chức hành chính-xã hội, các đơn vị sự nghiệp từ Trung ương đến địa phương, các doanh nghiệp sản xuất kinh doanh và dịch vụ.

3.2. Cơ chế khai thác các nguồn thông tin KH&CN: Cơ chế khai thác nguồn nhân lực và cơ sở vật chất hiện có; tăng nguồn đầu tư ngân sách nhà nước và chính sách khuyến khích các thành phần kinh tế đầu tư phát triển ngành thông tin KH&CN.

3.3. Quản lý thị trường thông tin KH&CN: Nhà nước là chủ thể quản lý, những người làm công tác nghiên cứu khoa học, sản xuất kinh doanh dịch vụ, các doanh nghiệp và người tiêu dùng thông tin KH&CN là đối tượng quản lý. Mục tiêu của quản lý là mở rộng hoạt động sáng tạo và thị trường thông tin KH&CN; Khai thác triệt để nguồn lực con người, tài chính, vật

chất kỹ thuật, các giá trị KH&CN của đất nước và nhân loại.

Nội dung quản lý: Kiểm soát thị trường thông tin KH&CN, kiểm soát chất lượng thị trường thông tin KH&CN, kiểm soát định hướng thị trường thông tin KH&CN, và giải quyết tốt các mối quan hệ lợi ích trong thị trường thông tin KH&CN.

Cơ chế quản lý thị trường thông tin KH&CN: Trợ giúp vốn; dự báo, dẫn dắt và giải quyết các mối quan hệ kinh tế trong lĩnh vực thị trường thông tin KH&CN.

3.4. Quyền sở hữu các sản phẩm thông tin KH&CN: Những văn bản pháp luật của Nhà nước về quyền sở hữu các sản phẩm thông tin KH&CN; vấn đề hợp đồng chuyển nhượng quyền sở hữu và quyền sử dụng các sản phẩm thông tin KH&CN gồm khai thác hợp đồng và các nguyên tắc cơ bản trong ký kết hợp đồng.

Để nâng cao chất lượng đào tạo nguồn nhân lực chất lượng cao cho ngành thông tin-thư viện nước nhà, các nhà NCKH và quản lý đào tạo nên tổ chức nghiên cứu và đưa môn học: **Kinh tế học thông tin khoa học và công nghệ** vào chương trình đào tạo cử nhân, đặc biệt là chương trình đào tạo thạc sỹ và tiến sỹ chuyên ngành thông tin KH&CN, thông tin-thư viện.

Tài liệu tham khảo

1. Rodionop I. Lê Trọng Hiến. Kinh tế trong hoạt động thông tin // TC. Thông tin và Tư liệu, số 1. 2009, tr. 2-9
2. Nguyễn Tiến Hiến, Nguyễn Thị Lan Thanh. Quản lý thư viện và trung tâm thông tin. - H.: NXB Thống kê, 2002
3. Hà Dũng. Quản trị thông tin tinh giản. - H.: NXB Thống kê, 1995
4. Giáo trình kinh tế- chính trị Mac - Le Nin. - H.: NXB Chính trị Quốc gia, 2003
5. Trần Mạnh Tuấn. Sản phẩm và dịch vụ thông tin, thư viện. - H.; TT TTKHCNQ, 1998